

پیل ۱

میس ۹۲۷

صای ۱

فلسفہ و اجتماعیات

مجموعہ سی

مدیری
محمد روت

آیدہ بر نشر اولونور

مؤسی
آکھ سری

قباطاش ایسه سی فلسفہ و اجتماعیات
و تجارت مکتبی اقتصاد معلی

استقلال ایسه سی مدیری
وادبیات معلی

بر صایدہ

- مقدمہ . . . . . فلسفہ و اجتماعیات مجموعہ سی
- نظری قسم : « ایش » ک تعریفی حقندہ بر قاج نوط . . محمد روت
- مربسی قسم : بیلکی موضوعلری آراستندہ لسان . . . . . رافع ہلوصی
- شکل نظریہ سی . . . . . دو قنور اور خانہ سعد الدیہ
- دیوان ادبیاتی : کلہل و رضلر . . . . . آکھ سری
- افلاطونک اجتماعی فکرلری . . . . . ہامعی سنج
- اتحار . . . . . ہلمعی ضیا
- ہندسہ نہدر ؟ . . . . . بر دینقنورہ
- نظریقی قسم : ویرکو سیاستمز . . . . . دو قنور عمر جہول
- ایسہ و معلہ مکتبلرندہ اجتماعیات پروغرامی . . . . . ہلمعی ضیا
- تحلیل و تنقید قسمی : اجتماعیات : علی کامی . . . . . م . ت .

مختلف مجموعہ لردہ منتشر مہم یازیلر

ادارہ خانہ : استانبول - ہنبرلی طاسہ - استقلال بے سی داخلندہ دائرہ مخصوصہ

استانبول - مطبعہ ابوالضیا

شکل نظریه‌سی

روحیاتمه یکی جریاندر

روحي حادثه‌لر کنديمزه الك يقين وبلا واسطه مشعور و بزم اولانلر ديهه تعريف اولنه بيلير . مع مافيه روحي حادثه تسميه ايتديکمز موضوعلرک بر خصوصیتی واردرکه بوده روحیات علمنی تثبیت ايدرکن مشکلات چيقارمغه مبالدر . علی العموم بروحي حادثه علمی بر صورتده تدقیق اولنه بيلمک ایچون مشاهده سی دیگر علملرده اولدینی کیبی هر کس طرفندن مراقبه ایدیلیر بر شیء دکلدیر . یعنی اولیه بر طاقم اساسی روحي حادثه‌لر واردرکه بونلر هر کس طرفندن مراقبه ایدیلهمز . مثلاً بر اودون یاریجی بی نظراعتباره آلام : تنبلك اثری کوسترمه دن و غیرتی ثابت قالمق اوزره اودون یاریبور . بو آدمک هر دقیقه طرفنده یاردینی اودونلری تثبیت ایدهرم و کورورم که زمانله یاردینی اودون مقداری آزالیبور . بو حادثه یه یعنی کوردیکی ایشک آزالماسنه یورغونلق دیرم و بویله جه یورغونلق کیبی بر حادثه بی تثبیت ایدهرم ديهه بیلیرم . مسئله بی داها ایجه تدقیق ایده جک اولورسه ق کورورزکه تثبیت ایتدیکمز شی هر دقیقه طرفنده کی مساعینک تناقصیدر و تناقصله ، وازی کیتدیکنی ادا ایتدیکمز یورغونلق « کیفیتی » دکلدیر . چونکه عینی حالی بر (اوتومات) ده تثبیت ایده بیلیردم . اودون یاریجی بزم تثبیت ایده بیله جکمز مساعینک تناقصندن ماعدا « باشلادیغم زمان قولای ایدی ، صوکره کوجلشدی » و یاخود « باشلادیغم زمان کندیمی زنده حس ایدیوردم شمدی یورغونم » کیبی بر طاقم افاده لرده بولنه بیلیر . کورولیبورکه بو افاده لر یالکز اودونی یاران او معین آدام طرفندن یاپیله بیلیر و بناءً علیه دیگر بر کیمسه طرفندن مراقبه ایدیلهمز . حالبوکه بر حادثه نك بر شخصی منحصراً قلمسی وعمومیتله مراقبه اولونامامسی یعنی جزئی ، فردی اولماسی علمی اولامامسنی انتاج ایدر . روحیات بویله بر وضعیتده قانجه ، مسئله بی حل ایچون ، روحي حادثه نك فرده عائد اولان قسمنی علمی تدقیقتدن خارج عد ایدن عالملر اولمشدر . بومسئله بی بر آز تعمیق ایدهم :

مثالده لوردیکمز وجهله اودون یاران آدامک یورغونلق دیدیکمز روحي

حادثہ سنک ایکی جہہ دن کورولسی ممکندر . اولاً : ہر دقیقہ ظرفندہ مساعینک تناقصی ہرکس طرفدن مراقبہ ایدیلہ بیلیر بر حادثہ در یعنی باشقہ بر تعبیرلہ خارجدن کورولن بر طرز حرکتدر . ایشتہ بو طرز حرکتدر حقنندہ کی مفہوملریمژہ «فونقسیون مفہوملری» دیہ جکز . فونقسیون مفہوملری واسطہ سیلہ تثبیت اولنہ بیلہ جک طرز حرکتدر . «فونقسیون مفہوملری» او مفہوملردر کہ اونلرک معین بر حادثہ یہ قابل تطبیق اولوب اولامیہ جغنہ دائر ، او حادثہ حقنندہ دلیلرہ مالک اولان ہرکس طرفندن قرار ویریلہ بیلمیدر . [۱] بونوع مفہوملر علوم طبیعہ مفہوملریلہ ہمجنسدر . ثانیاً اودون یارانک یالکز کندیسنک افادہ ایدہ بیلہ جکی جہہ واردر . اونک افادہ سنک یرینہ قائم اولاجق ہیچ بر شی موجود دکلددر . او آدم طرفندن سرد ایدیلن افادہ ، اصل روحی حادثہ نک یعنی «کیفیتک» مثیلدر . کیفیتلری تثبیت ایدن مفہوملرہ «تصویری مفہوملر» دیہ جکز . بونوع مفہوملر ، روحی حادثہ نک ایچ جہہ سیلہ علاقہ دار اولدیغندن ودوغریدن دوغردن بر «کیفیتی» تمثیل ایتدیکندن روحیاتی اعظمی صورتدہ علاقہ دار ایدر ؛ چونکہ فونقسیون مفہوملری علوم طبیعہ مفہوملری اولدقلری ایچین دایماً یالکز کمیت ، مقدار وعددلری تثبیت ایدہ جکلردر ؛ حالبوکہ اساسی شعور حادثہ لرینہ خاص اولان صفتلری ، یعنی برکیشی طرفندن ممکن اولان افادہ لری ورویحی کیفیتلری محتوی اولاجقدر . دیمک اولیورکہ تصویری مفہوملر «کیفیتک» مشاہدہ سنہ عائد مفہوملردر . علوم طبیعہ دہ بونوع مفہوملر یوقدر . علوم طبیعہ دہ مشاہدہ ، فونقسیون مفہوملری ، واسطہ سیلہ اولور . روحیاتی موضوعی اعتباریلہ علوم طبیعہ دن تفریق ایدن اساس وصف ، تصویری مفہوملرک تمثیل ایتدیکی کیفیتلردر . بوندن دولایی «ہوغو مونستہر برغ» ؛ «بر نفسہ معطی اولان شی روحی ، بر قاچ نفسہ معطی اولابیلہ جکی تصور اولنان شی ایسہ فیزیکیدر» [۲] دیور . بوندن آکلاشیلاجنی وجہلہ روحی حادثہ لرک اوصاف میزہ سی تصویری مفہوملرلہ تثبیت ایدہ جکمز کیفیتلردر .

تصویری مفہوملرلہ فونقسیون مفہوملری دیہ تفریق ایتدیکمز ایکی نوع مفہومک ہانکیسنک روحیاتہ اساس اولسی لازم کلہ جکی حقنندہ روحیات عالملرینک آلدیعی جہہ لری دہ ایکی یہ آیرمش اولدق . یوقاریدہ روحیاتک یالکز فونقسیون مفہوملری واسطہ سیلہ چالیشمانسی طلب ایدن عالملر اولدیغنی سویلہ مش ایدم . بوفکرلی

[۱] K. Koffka, Die Grunaldagen der Psychischen [۲] عینی کتاب صحیفہ ۶

الكشاف شكلنده كودنلر آمریقادہ كندیلرینه Behaviorists [۱] نامنی ویرن عالمردر .
 بونلرك فكر لرینه نظر آ روحیات یالكز حیواناتك طرز حرکتلرینی تثبیت ایدہ بیلیر .
 بناء علیه « Animal Behavior » حیوانلرك طرز حرکتی علمیدر . چونکہ علوم
 طبیعیه ده کی مشاهده اصولیه یعنی فونقسیون مفهوملریله طرز حرکتدن ماعدا بر
 شی تثبیت ایتدی کمزی فرض ایدیورسوق یا کیلیورز . قارشمدہ کی آدامك متأثر
 اولماسنی تثبیت ایتك یالكز او کی مسه نك كوزندہ کی یاشلری تثبیت در . بودہ هیچ
 بر زمان او آدمك متأثر اولدیغنی کوستر منز . متأثر اولدیغنی استدلال ایتدی کم کی مسه متأثر اولمادن
 کوز یاشنی میدانه کتیر بیلیر . مثلاً بر مقدار صوغان بواشی چوق کوزل کورہ بیلیر . مثلاً ده کی
 اودونجینك مساعینك تناقضی نسبتندہ کندی سنك یورغونلق دویدیغنی بزجه ناصیل
 معلوم اولابیلیر ؟ قطعیتله بیلدی کمز ، یالكز فونقسیون مفهوملریله تثبیت ایتدی کم تر تناقصدر .
 بوکا مقابل شویله دیه جکز : اوت « کیفیت » مشاهده سی اولمادیغنی زمان شعورك
 موجودیتنه حکم ایتك ممکن دکلددر . مع مافیہ اولیله طرز حرکتلر واردر که عینی
 کی کوزو کدیکی حالدہ یالكز اولنرہ موازی کیدن کیفیتلرك باشقہ لنی دولایسیله
 تفریق اولنہ بیلیر .

مثلاً اوطوماتیک بر حرکتله تمامیه شعوری اولارق یاپیلان دیگر بر حرکت ،
 خارجدن مشاهده ایدنه عینی کی کوزو کور . صوکر ا خارجاً باشقہ کوزو کن
 بر طاقم حرکتلر شعور کیفیتنك مساویلیکی دولایسیله مشابه اولابیلیر لر . بویله وضعیتلر ده
 « کیفیت » ادرا کندن صرف نظر ایدہ جك اولورسوق یا کلش استدلاللر ده بولنہ جغمز
 بدیدر .

صوکر ا کیفیت ادرا کی قالدیردیغمز تقدیرده روحی عالمی قالدیرمش اولاجغز
 وحرث ، صنعت ، دین اوزمان بزم ایچون آ کلاشلماز بر طاقم شیئر اولاجقدر .
 عینی زمانده کیفیتلرك تدقیقی علمدن چیقارمق روحی حادثه نك ا ک مهم جبهه سنی
 اهل ایتك اولاجقدر . بو اصولده کی روحیات روحی حادثه بی تمامیه قاورایه مایه جقدر .
 بز ایسه بوندن دولای روحی حادثه نك تمامیه تدقیقی ایچون ایکی جبهه دن
 مطالعه سنی وبو مختلف کوروشلرك بر برینه اویماسنی طلب ایدہ جکز .

شیمدی صوراجغمز ایلك سوال : « کیفیت » ادرا کی ناصل اولور ؟ نه کی

H.Münsterberg, Grundzüge der Psychologie [۱]

Behaviorists لرك نقطه نظرلرینی تدقیقی ایتك ایسته ییلر watson نك Behavior [۲]

an Introduction to Comparative Psychology نام اثرینه مراجعت ایدہ بیلیر لر .

شرائطه متوقفدر ؟ « هر علمی ادراك و مشاهده ، موضوعی اولدینی کیبی قاورامق ایستر . کیفیت ادراكکنک روحیات عالمنک ادراکی ایله مساوی عد ایدیلهرک شوبله بیر متعارفه وضع اولونمشدر : « کیفیت » ادراکی روحی معطیاتی حقیقتده اولدینی کیبی قاورار (دستور ۱) . بوکا مقابل مشاهدهنک معطیاتی دکیشدیره بیله جکی قناعتی حاصل اولمش و کیفیت ادراکنک تحلیلی بر تدقیق اولدینی نظر اعتباره آلنهرق معطیاتی دکیشدیره جکی ایلری سورولمشدر (دستور ۲) » [۱] ایشته بوایکی ضد دستور (قوققا) یه نظراً بوکونه قادر حل اولونماشدر . عجباروخی حادثه‌لر مشاهده ایدلکلری ائنده اولدکلری کیبی ادراک اولنورلری ، یوقسه بز اولنری مشاهده ایدرکن یعنی تحلیل نتیجه‌سنده دکیشدریری یز ؟

هر روحیات عالمی طرفندن قبول اولونمش برطاقم حادثه‌لر واردرکه بونلرک مشاهده نتیجه‌سنده تحولی تسلیم ایدلمشدر . مثلاً اوفکه‌لی اولدیغم ائنده اوفکه‌می اخلاص ایتهدن مشاهده‌ایده‌م . مع مافیله بوادعایی ده ایکنجی دستورک الندن قورنارمق ایچون ایکی چاره آراشمشدر : ۱) بویله برحادثه قارشوسنده بلاواسطه کیفیت ادراکی یرینه کیری یه متوجه کیفیت ادراکی قائم اولمالیدر . (میل Mill) طرفندن بولان بوچاره عمومیتله قبول اولونمشدر . ۲) کیری یه متوجه کیفیت ادراکی یکانه چاره دکلندر و برچوق حادثه‌لر بلاواسطه قابل تصویر اولدکلرندن بواعتراض اولنر ایچون مرعی دکلندر دیورلر . ایشته بونلر (Erzwungane اجبار ایله یاپیلان) (اجباری) روحی حادثه‌لر ، یعنی کیفیت ادراکی مقصدیله حاصل اولانلردر . بونلره نسبتله روحی حادثه‌لرده مشاهده ائناسنده واقع اولان تحول تثبیت اولونمالیدر .

مشاهده ارلنان طبیعی برصورتده جریان ایدن حادثه‌لرده اجباری حادثه‌لره نسبتله برطاقم تحوللر فی الحقیقه تثبیت اولونمشدر . مشاهدهنک تأثیری ، حادثه‌نک جریاننه یعنی بربرینی تعقیب ایدن عنصرلره عائد اولدینی ، بر عنصرک مشاهده‌سی اونری تعقیب ایدن حادثه‌لری تحریب ایتدیکی تثبیت اولونمشدر . مع مافیله تدقیق اولنان عنصرلر دخی تحول ایدم بیلیرسه‌ده بونلر وضوح درجه‌سنک تحولی اولدیغندن شایان اهمیت عد اولونماز . بو نقطه‌ نظره کوره مشاهده ، منفرد کیفیتده و یاخود معضل بر حادثه‌نک صوک عنصرینه عائد اولدینی زمان حادثه‌لرک اولدینی کیبی تثبیتینی اخلاص ایدم مز .

بالکمز آروجه نظر اعتباره آلماسی لازم کلن بر شی واردرکه اوده مشاهده

نام بروحی حادثه به عائد اولدیغی زمان حادثه نك جریاننده کی طبعی لکک تخریبدر . شیمدی بو نقطه نظرک (یعنی ایکنجی دستوری نفی ایدن IIN دستورینک) تجربی استناد کاهلرینی آراشدیرالم . کری به متوجه کیفیت ادراکی یالکز انفسی قناعته و تحقیقه Vérificateur استناد ایدیهیلیر . یالکز کیفیت ادراکنک ممکن اولدیغی برلرده چیقاجق نتیجه لر ، تأیید و توثیق اولنه ماز . تحقیق ایسه بوراده قوتلی بر دلیل دکدر . مع مافیله بلاواسطه کیفیت ادراکنده وضعیت داها مساعد کیبی کوزوکیور . بر رنگی ، شکلی ، صوتی ، معطی اولدیغی ائنده ، ادراک نقطه نظرندن تدقیق ایدر و قاورایه بیلیرم . ایشته بو حاللرده تصویرک روحی حادثه یی اولدیغی کیبی قاورادینغی هر درلو شبهه دن عاریدر . فقط بو نتیجه یی قبول ایتمکله مسئله هنوز حل اولونمش اولماز . زیرا کیفیت ادراکنک مرعیت ساحه سی پک کوچولوش اولور . بونی آکلامق ایچون بو نقطه نظری شو شکلده افاده ایدیهیلیر: معطی اولدقلری ائنده اولدیغی کیبی قاورانه بیان حادثه لرده « تصویر » ایله « تصویر اولنان » برینه مساویدر . دیمک اولیورکه اولدیغی کیبی قاورایه میانلر بوندن خارجدر و اونلر ایچون IIN دستورینک مرعیتی آروجه کوسترملیدر . مع مافیله بو نوع حادثه لر ایچونده IIN ک مرعیتی اثبات اولونمش دکدر و حتی اثبات اولنه ماز . شیمدی تدقیق و تصویر ایتدیکم ماوی ایله دمین کوردیکم و بکندیکم قوستومک ماوی رنگینک بر اولدیغی سویله مک یالکز بر اعدادن عبارتدر . بو ایکی معطی آراسنده بر طاقم مهم فرقلر کوستریله بیلیر : ایکنجی ماوی کوزهل بر صورته ییچلمش و کین کیمسه نك وجهنه یاقیشان و بر چوق معضل رابطه لری اظهار ایدن معین بر تشکلده کی ماویدر . حالبوکه برنجی ماوی تجرید اولونمش و یالکز بر ماوی رنگدن باشقه بر شی دکدر . بوکا مقابل ایکیسنکده ماویله کی عینی اولدیغی ادعا ایدیلیرسه ویره جکمز جواب بسیطدر . ایکی شیئک عینی اولدیغی ادعا ایتمک اونلری مقایسه ایتمک صورته ییله اولابیلیر . برنجی ماوی ایله ایکنجی یی مقایسه ایتمکله اونلرک ایکیسنی ده احتوا ایدن بر اوچنجی معطی الده ایتمش اولورم که بر مقایسه ادراکی دیمک اولان بو معطی دیگر لرندن فرقلیدر . مقایسه ادراکندن دیگر کیفیتلر حقنده بر طاقم استدلاللرده بولونمق ایسترایسه ک بونک ایچون فرضیه لره احتیاج حاصل اولاجقدر . بو فرضیه لرده اثبات اولونمسی لازم کن فرضیه یی تکرار ایدیه جکدر .

دوقنور اورضانه سعرا لیمه